

FENOMENOLOGIA STEINERPEDAGOGISESSA OPETTAJANKOULUTUKSESSA

Snellman-korkeakoulun filosofista taustaa

Raimo Rask

Fenomenologia steinerpedagogisessa
opettajankoulutuksessa

Raimo Rask

Raimo Rask

Fenomenologia steinerpedagogisessa opettajankoulutuksessa

Snellman-korkeakoulun filosofista taustaa

Ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 2003 otsikolla Fenomenologia tutkimuksen ja opetuksen lähtokohtana Snellman-korkeakoulussa. Tähän toiseen painokseen on tehty lisäyksiä liittyen viimeaikaiseen fenomenologiseen tutkimukseen ja erityisesti Martin Heideggerin ajatteluun.

© 2025 Raimo Rask ja Snellman-korkeakoulu
Kannen suunnittelu ja sisuksen taitto: Raimo Rask

Kustantaja: BoD · Books on Demand,
Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi
Kirjapaino: Libri Plureos GmbH,
Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa
ISBN: 978-952-80-9724-2

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO -----	7
2	TIETEENFILOSOFIASTA -----	12
3	LUONNONTIETEIDEN TIETEENFILOSOFIASTA-----	15
3.1	Tieteellisen realismin suhde ideoihin, teorialait ja luonnonlait	15
3.2	Tietoteoria tieteellisen realismin näkökulmasta -----	16
3.3	Tieteellisen realismin suhde aistihavaintoihin, primaariset ja sekundaariset aistimuskvaliteetit -----	18
3.4	Hypoteettis-deduktiivinen menetelmä -----	20
3.5	Looginen positivismi ja analyyttinen tieteenfilosofia -----	22
4	IHMISTIEDEIDEN HERMENEUTTINEN TIETEEN- FILOSOFIA – FILOSOFINEN ANTROPOLOGIA -----	23
4.1	Filosofisen analyysin tarpeellisuudesta -----	24
4.2	Ontologia ja tieto-oppi hermeneuttisessa tieteenfilosofiassa-----	24
4.3	Ihmistutkimuksen metodeista -----	26
4.4	Ihmisen kokonaisuus -----	26
4.5	Filosofisen antropologian näkemys ihmisestä -----	27
4.6	Ihmisen olemassaolon perusmuodot (-struktuurit) -----	28
4.7	Ihmisen tajunnallisuus -----	29
4.8	Tajunnan intentionaalinen rakenne -----	32
4.9	Feuerbachin filosofisen antropologia -----	34
5	GOETHEANISTISEN FENOMENOLOGIAN TIETEENFILOSOFIA -----	38
5.1	Tieteenhistoria ihmisen tietoisuuden kehityksen kuvana – antropologinen näkökulma -----	40
5.2	Modernin fysiikan metafysiset juuret -----	46
5.3	Galilein aistimuslaadut ja Descartesin substanssi -----	49
5.4	Goethen fenomenologisesta asenteesta -----	51
5.5	Dualismin harha ja sen hinta -----	53
5.6	Ideaalisen ilmeneminen aistittavassa -----	54
5.7	Alkuilmiö ja menetelmä -----	58

5.8	Epäorgaanisen ja orgaanisen luonnon tutkimus -----	62
5.9	Laadullisen tutkimuksen mahdollisuudesta-----	66
5.10	Goethen fenomenologian suhde muihin tutkimustraditioihin-----	70
5.11	Värit – valon ja pimeyden taistelua -----	75
5.12	Martin Heidegger ja olemisen tutkimus -----	77
5.13	Paluu antiikkiin , Parmenides ja varhaiset ajattelijat -----	80
6	FENOMENOLOGIA SNELLMAN-KORKEAKOULUN OPINNOISSA -----	93
6.1	Tiedolliset opinnot -----	93
6.2	Taiteelliset opinnot -----	94
6.3	Sosiaalis-käytännölliset opinnot -----	97
6.4	Opiskelijan itsetajunnan oikeutus -----	98
6.5	Itsetajunnan kehittämisestä arvotajunnan kehittämiseen ---	100
6.6	Kirjallisuusluettelo -----	104
6.7	Sanasto -----	107

1. JOHDANTO

Esittelen tässä kirjoituksessa joitakin Snellman-korkeakoulussa kehitettävän korkeakoulupedagogiikan ja tutkimuksen yleisiä, fenomenologiseen filosofiaan pohjaavia piirteitä. Pyrin osoittamaan miten steinerpedagogisessa koulutuksessa esiintyvä filosofinen ajattelu ja filosofinen käsitys ihmisestä liittyy länsimaisen filosofian traditioon ja mitä yhtymäkohtia sillä on akateemiseen kasvatustilafilosofiaan.

Eroavuuksia tieteenfilosofisissa lähtökohdissa esiintyy yleensä luonnontieteiden ja humanististen tieteiden välillä. Tällöin tutkimuskohteiden luonteen erilaisuus nähdään sellaisena perusteena, jonka katsotaan vaativan myös erilaista tieteenfilosofista asennetta. Koska yliopistollisiin koulutusohjelmiin kuuluu sekä luonnontieteellisiä että humanistisia opintoja, on odotettavissa, että akateemisissa oppilaitoksissa tavataan myös toisistaan poikkeavaa tieteenfilosofista ajattelua.

Snellman-korkeakoulun erityisten opetus- ja tutkimusmenetelmien perustalla esiintyy steinerpedagogiikalle ominainen filosofinen käsitys ihmisestä. Näitä menetelmällisiä ja filosofisia erityispiirteitä tämä kirjoitus pyrkii valaisemaan.

Kysymys menetelmistä liittyy siten Snellman-korkeakoulun steinerpedagogiseen taustaan. Steinerpedagogiikan *ihmiskäsitys* (käsitys ihmisestä fyysisenä, tajunnallisena ja henkisenä olentona) palauttaa kysymyksen perusteista filosofisen antropologian piiriin.

Snellman-korkeakoulussa suhde steinerpedagogiikkaan ja sen taustalla olevaan hengentieteelliseen ihmiskäsitykseen nähdään *tutkivaksi* – ei dogmaattiseksi tai ”opilliseksi”. Korkeakoulun tehtävänä ei siten ole ”opin” jakaminen vaan koulutuksen tarjoaminen steinerpedagogiikassa kehitettävän sekä yleensä ihmisen kasvuun ja kasvatukseen kohdistuvan tutkimuksen pohjalta. Näin tulkitaan korkeakoulun ylläpitämisluvassa mainittua velvoitetta kehittää steinerpedagogista opettajankoulutusta sekä kasvatuksen ja koulutuksen tutkimusta ja käytäntöä. Tätä koulutustehtävää Snellman-korkeakoulu on sitoutunut edistämään tutkimuksen ja avoimen itsearvioinnin sekä julkisen arvioinnin turvin.

Lyhyen historiansa aikana Snellman-korkeakoulussa on tuotettu niu-kasti

systemaattisia esityksiä ko. alueelta.¹ Vuonna 2001 suoritettu toiminnan itsearviointi, Opetushallituksen yleisopintojen ulkoinen arviointi (2001)² sekä Korkeakoulujen arviointineuvoston suorittama steinerpedagogisen opettajankoulutuksen arviointi (2002)³ antavat joitakin viitteitä pedagogisesta lähestymistavasta ja toiminnan käytännöstä. Steinerpedagogiikasta on toisaalta olemassa runsaasti yleistä, muualla tuotettua tutkimusta. Käsillä oleva tieteenfilosofinen tarkastelukin on enintään luonnehdinnan kaltainen. Snellman-korkeakoululle ylläpitämisluvassa määritelty tarkoitus ja koulutustehtävä antavat tälle luonnehdinnalle kuitenkin selkeän suunnan:

Tarkoitus

Oppilaitoksen (Snellman-korkeakoulun) tarkoituksena on edistää opiskelijoiden inhimillistä ja ammatillista kehitystä, lähtökohtana on laaja-alainen käsitys sivistyksestä, johon kuuluu filosofisia, tieteellisiä, taiteellisia ja eettis-käytännöllisiä opintoja. Toiminnassa painottuu steinerpedagoginen ja fenomenologinen lähestymistapa, joka pyrkii ottamaan huomioon myös ihmisen ja maailman henkisen ulottuvuuden. Koulutuksen tueksi kehitetään siihen liittyvää tutkimusta ja pyritään laajaan kansalliseen ja kansainväliseen yhteistoimintaan ja vuorovaikutukseen muiden opettajankoulutuslaitosten kanssa

Koulutustehtävä

Snellman-korkeakoulu on valtakunnallinen oppilaitos, jonka tehtävänä on steinerpedagogiselta pohjalta kehitettyjen yleissivistävien opintojen järjestäminen. Tavoitteena on yksilön kykyjen, fyysisten, psyykkisten sekä henkisten voimavarojen herättäminen ja keinojen tarjoaminen näiden kykyjen elinikäiselle ja tasapainoiselle kehittämiselle.

Yleisopinnot toimivat elämänhallintaan ja työelämässä jaksamiseen suuntautuvana sekä sosiaalisten taitojen ja taiteellisen luovuuden kehittämiseen pyrkivänä elinikäisen oppimisen linjana ja myös perustana jatko-opinnoille Snellman-korkeakoulussa. Muuta, pääasiassa steinerpedagogiikalle pohjautuvaa koulutusta ovat mm. puhe- ja draamataiteen, goetheanistisen kuvataiteen sekä biodynaamisen viljelyn ja luonnonhoidon koulutus. Erityisenä koulutustehtävänä on antaa steiner-

¹ Snellman-korkeakoulun pedagogiikasta on ilmestynyt Simo Skinnarin ja Raija Huhmarniemen tekemä tutkimus: Sivistys aikuiskasvatuksessa – tutkielma Snellman-korkeakoulun pedagogiikasta (1995).

² Tim Lamminranta ja Pentti Yrjölä: Snellman-korkeakoulun yleisopintojen arviointi, Opetushallitus, 2001.

³ Nurmela-Antikainen, Ropo, Sava, Skinnari: Kokonaisvaltainen opettajuus – steinerpedagogisen opettajankoulutuksen arviointi, Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 4:2002.

pedagogista opettajankoulutusta.

Snellman-korkeakoulu on siten:

- 1) Fenomenologisesti, erityisesti steinerpedagogisesti suuntautunut korkeakoulu.
- 2) Korkeakoulu, joka toimii laajan, klassisen sivistysperiaatteen mukaisesti.
- 3) Elinikäisen kasvun periaatteita kehittävä korkeakoulu.
- 4) Sellaista fenomenologista tutkimusasennetta kehittävä ja soveltava korkeakoulu, joka ottaa huomioon myös todellisuuden henkisen ulottuvuuden.

Kohta 1) määrittelee Snellman-korkeakoulun erityisesti steinerpedagogiseksi oppilaitokseksi. Steinerpedagogiikka tunnetaan Suomessa lähinnä steinerkoulujen ja steinerpäiväkotien toiminnan kautta. Puhutaan ”vaihtoehdokoulusta” tai ”reformipedagogisesta koulusta”. Steinerkoulut ja –päiväkodit ovat Suomessa osa virallista koulutusjärjestelmää ja niiden asema on järjestetty perusopetus- ja lukiolain yhteydessä. Niiden opettajakoulutus on järjestetty siten, että kelpoistuminen on mahdollista saavuttaa kahta eri tietä: toisaalta yliopistojen opettajankoulutuslaitoksissa tai sitten Snellman-korkeakoulun steinerpedagogisessa opettajankoulutuksessa. Snellman-korkeakoulu on vastannut steinerkoulujen luokanopettajien ja steinerpäiväkotien opettajien koulutuksesta vuodesta 1981 lähtien.

Snellman-korkeakoulusta valmistuvien opettajien kelpoisuus on määriteltä asetuksessa opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (1998/986) ja Opetushallituksen määräyksissä (40/011/2010 ja 9/011/2011).⁴ Snellman-korkeakoulun virallinen asema ei toisaalta perustu yliopistolakiin vaan se on määriteltä laissa vapaasta sivistystyöstä.⁵ Suomessa tämä erityinen reformipedagoginen opettajankoulutus on siten mahdollista toteuttaa yliopistojen ulkopuolella kyseisessä vapaan sivistystyön oppilaitoksessa. Koska korkeakoulunimike on vapaasti käytettävissä (toisin kuin yliopistonimike), voidaan puhua Snellman-korkeakoulusta ylittä steinerpedagogista opetusta antavana opettajankoulutuslaitoksena. Ylläpitämis lupa antaa mahdollisuuden muunkin opetuksen kehittämiseen kyseisen pedagogisen lähestymistavan poh-

⁴ Snellman-korkeakoulun www-sivut

⁵ Eduskunta hyväksyi Snellman-korkeakoulun aseman Laissa vapaasta sivistystyöstä 18.6.2002 ja korkeakoulu sai ylläpitämisluvan 1.10.2002.

jalta.

Snellman-korkeakoulu kuuluu yleisen arviointitoiminnan piiriin. Vuosina 2001-2002 opetushallituksen ja korkeakoulujen arviointineuvoston suorittamat ulkoiset arvioinnit osoittivat, että vaikka Snellman-korkeakoulussa on kehittämishaasteita, on opetus yleisesti ottaen korkeatasoista ja erityisesti opiskelijat sekä steinerkoulut ja päiväkodit ovat olleet siihen tyytyväisiä. Myös korkeakoulussa suoritettu laaja itsearviointi kertoi opiskelijoiden tyytyväisyydestä sekä opettajakunnan motivoituneisuudesta työhönsä.

Kohta 2) määrittelee Snellman-korkeakoulun laajan sivistysperiaatteen pohjalta toimivaksi oppilaitokseksi. Korkeakoulussa puhutaan *ihmisen kokonaisvaltaisesta sivistyksestä*. Tässä se jatkaa sitä kasvatuksen ja koulutuksen tradition linjaa, jota meillä Suomessa ovat edustaneet mm. Cygnaeus, Snellman ja Hollo, Tanskassa Grundtvig.

Tälle sivistysihanteelle on ominaista antiikin "paideian" mukainen käsitys kasvatuksesta tietojen, taitojen ja eettisyyden herättäjänä. Snellman-korkeakoulussa korostetaan koulutuksen kokonaisvaltaisuuden eetoksen sisältymistä koulutustavoitteisiin. Ihmisen koko persoonallisuus kuuluu kasvatuksen piiriin. Ihmismukaisen kasvatuksen ja koulutuksen tulee huolehtia persoonallisuuden tasapainoisesta kehittämisestä.

Kohta 3) sisältää käsityksen, että ihmisen kehitys, inhimillinen kasvu on jotain, mikä ei lopu diplomin saamiseen oppilaitoksesta, vaan se on prosessi, joka jatkuu läpi koko elämän ja johon yksilö voi vaikuttaa omilla ponnistuksillaan. *Itsekasvatuksella* on aikuisuudessa keskeinen tehtävä. Se edellyttää yksilöltä itsensä yhä selkeämpää tiedostamista. Aikuisiän koulutukselta tämä edellyttää Snellmanin sanoin yksilön "itse-tajunnan tunnustamista", vapauden suomista yksilölle määrittää oma sisäinen todellisuutensa suhteessa inhimillisen kulttuurin traditioon.

Aikuisuudessa tapahtuvassa koulutuksessa on ihmisen tasapainoisen kehityksen kannalta keskeistä tarjota eväitä sellaiselle inhimilliselle kasvulle, joka tähtää *eettisen yksilöllisyyden* kehittymiseen elämänkulussa.

Kohta 4) määrittelee Snellman-korkeakoulun oppilaitokseksi, jossa kehitetään ja sovelletaan sellaista fenomenologista lähestymistapaa, joka ottaa huomioon myös todellisuuden henkisen ulottuvuuden. Mitä on henkisyyden huomioon ottava fenomenologia? Tätä kysymystä tämä kirjoitus erityisesti tarkastelee.

Steinerpedagogiikan piirissä kyseistä fenomenologista suuntausta on usein kutsuttu "goetheanismiksi". Termi tulee paremmin runoilijana tunnetun Johann Wolfgang von Goethen nimestä. Goethe oli laajasti kiinnostunut aikansa tieteistä, taiteista ja elämäntäytännöstä ja hän

Mitä on ihmisen arvoinen kokonaisvaltainen kasvatus ja koulutus?
Kykeneekö teknologian ja talouden ehdoilla ohjautuva
kulttuurimme vastaamaan kaikkiin ihmisenä olemisen ja ihmiseksi
kasvamisen haasteisiin?

Tämä kirjoitus esittelee joitakin Snellman-korkeakoulussa kehitettävän korkeakoulu-pedagogiikan ja tutkimuksen yleisiä, fenomenologiseen filosofiaan pohjaavia piirteitä. Siinä osoitetaan miten steinerpedagogisessa koulutuksessa esiintyvä filosofinen ajattelu ja kokonaisvaltainen käsitys ihmisestä liittyy länsimaisen filosofian traditioon ja mitä yhtymäkohtia sillä on akateemisen koulutuksen eetokseen.

9 789528 097242